

1. МІСЦЕ ТА ЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Екологічне право» – навчальна дисципліна з циклу професійної та практичної підготовки бакалаврів екології призначена для узагальнення вже набутих знань про окремі галузеві еколого-правові норми щодо охорони окремих компонентів довкілля, об'єктів природно-заповідного фонду, територій та об'єктів з особливим статусом та довкілля в цілому, забезпечення екологічної безпеки, організації державної системи управління в галузі екології, системи моніторингу довкілля тощо. Іншим важливим завданням дисципліни є також формування нових еколого-правових знань та вмінь щодо застосування юридичної відповідальності за екологічні правопорушення та режиму доступу до екологічної інформації. Мета викладання дисципліни – сформувати екологічну правосвідомість, навички застосування еколого-правових норм.

Навчальна дисципліна базується на знаннях, уміннях та навичках, набутих при вивченні предметів «Правознавство», «Загальна екологія (та неоекологія)» тощо. Знання, уміння та навички, набуті при вивченні курсу «Екологічне право», необхідні для виконання дипломної роботи та майбутньої професійної діяльності.

Модулі навчальної дисципліни доповнюють знання та вміння, набуті студентами при вивченні спеціальних фахових дисциплін, у сфері правових аспектів конкретних питань. Ідеться зокрема про такі навчальні дисципліни: «Моніторинг довкілля», «Екологічна безпека», «Заповідна справа» та ін. (додаток 1).

Навчальний матеріал дисципліни утворюється 95 навчальними елементами, що за принципом відповідності навчальному об'єкту об'єднані в два модулі навчальних елементів: «Загальні питання екологічного права» та «Спеціальна частина екологічного права».

2. ЗАГАЛЬНИЙ ЗМІСТ ТА НАВЧАЛЬНІ ЕЛЕМЕНТИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ВИВЧЕННЮ**2.1. Навчальна, аудиторна та позааудиторна робота (54 години)****Модуль 1 (36 годин). Загальні питання екологічного права**

Правова охорона навколишнього природного середовища в національному господарстві.

Поняття екологічного права. Історія виникнення поняття «екологічне право». Мета та завдання екологічного права. Предмет правового регулювання. Принципи та функції екологічного права. Екологічні правовідносини. Об'єкти екологічних правовідносин. Уявлення про еколого-правові норми, їх класифікація та структура.

Структура екологічного права. Місце екологічного права в системі правових норм.

Джерела екологічного права. Класифікація нормативно-правових актів.

Механізм правового регулювання в екологічному праві. Методи правового регулювання в екологічному праві. Реалізація еколого-правових норм.

Положення про екологічні права та обов'язки громадян у Конституції України та в Законі України про охорону навколишнього природного середовища.

Право власності на природні ресурси та право використання природних ресурсів.

Державна інформаційна політика в галузі екології. Еколого-інформаційні правові відносини. Інформаційна діяльність. Види інформаційної діяльності. Види інформації. Інформація державних органів. Джерела інформації. Державна статистика та статистична звітність. Форми екологічної статистичної звітності та періодичність їх подання. Режим доступу до інформації. Звернення громадян. Порядок розгляду звернень громадян. Підстави відмови у задоволенні інформаційного запиту.

Юридична відповідальність у галузі екології. Функції юридичної відповідальності у сфері екологічних правовідносин, умови її виникнення.

Кримінальна, адміністративна, дисциплінарна та цивільна відповідальність у сфері техногенно-екологічної безпеки, використання природних ресурсів, охорони довкілля.

Екологічні правопорушення, їх види. Склад екологічного правопорушення. Відмінності в розумінні об'єкта екологічного правопорушення різними правниками. Значення елементів складу правопорушення при його кваліфікації. Джерела права, що використовуються при кваліфікації екологічних правопорушень. Екологічні злочини, їх види. Адміністративні правопорушення у сфері використання природних ресурсів, охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки. Еколого-майнові делікти та еколого-дисциплінарні проступки. Порядок притягнення до різних видів юридичної відповідальності за екологічні правопорушення. Місце та значення судових експертиз при розгляді справ про екологічні правопорушення.

Міжнародно-правова охорона довкілля. Міжнародний досвід у галузі правової охорони навколишнього природного середовища. Міжнародні організації. Принципи міжнародного екологічного права. Об'єкти міжнародно-правової охорони навколишнього середовища.

2.1.1. Нормативні навчальні елементи з модуля 1

1. Предмет правового регулювання в екологічному праві.
2. Мета та завдання екологічного права.
3. Структура екологічного права.
4. Ознаки і властивості екологічного права.
5. Екологічне право (зміст поняття та співвідношення з іншими поняттями).
6. Підстави виділення екологічного права в окрему галузь.
7. Принципи екологічного права.

8. Екологічні правовідносини, їх класифікація.
9. Юридичний та фактичний зміст екологічних правових відносин.
10. Суб'єкти та об'єкти екологічних правових відносин.
11. Диференційні об'єкти екологічного права.
12. Комплексні об'єкти екологічного права.
13. Інтеграційні об'єкти екологічного права.
14. Еколого-правова норма.
15. Ознаки норм екологічного права.
16. Структура норм екологічного права.
17. Види гіпотез, диспозицій та санкцій еколого-правових норм.
18. Способи викладу еколого-правових норм, особливості бланкетного способу викладу еколого-правових норм.
19. Класифікація еколого-правових норм.
20. Джерела екологічного права.
21. Джерела права для суб'єктів, що встановлюють еколого-правові норми.
22. Класифікація нормативно-правових актів у галузі екології.
23. Систематизація норм екологічного права.
24. Механізм еколого-правового регулювання в екологічному праві.
25. Метод правового регулювання в екологічному праві.
26. Реалізація норм екологічного права та її форми.
27. Основні риси застосування еколого-правових норм.
28. Етапи застосування еколого-правових норм.
29. Тлумачення еколого-правових норм.
30. Правозастосовні акти в галузі екологічного права.
31. Властивості актів застосування екологічного права.
32. Суб'єкти застосування еколого-правових норм.
33. Екологічні права та обов'язки громадян України.
34. Екологічна інформація, еколого-інформаційні правові відносини.
35. Суб'єкти інформаційних відносин
36. Джерела екологічної інформації.
37. Форми статистичної звітності в галузі охорони довкілля.
38. Інформаційний запит.
39. Звернення громадян і порядок їх розгляду.
40. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення.
41. Загальні принципи юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.
42. Екологічне правопорушення.
43. Склад екологічного правопорушення.
44. Суб'єкти екологічних правопорушень.
45. Об'єкти екологічного правопорушення.
46. Об'єктивна сторона екологічного правопорушення.
47. Екологічно небезпечні неправомірні дії.
48. Операційна, додана та соціальна сторони неправомірної екологічно небезпечної діяльності.
49. Екологічно небезпечна неправомірна бездіяльність.
50. Загальні умови кримінальної відповідальності за екологічно небезпечну бездіяльність.
51. Нормативна та об'єктивно-суб'єктивна умови відповідальності за протиправну екологічно небезпечну бездіяльність.
52. Наслідки екологічних правопорушень, класифікація еколого-правових деліктів за необхідністю наслідків для кваліфікації.
53. Навмисні екологічні правопорушення.
54. Тяжкість еколого-правових проступків.
55. Злочини проти довкілля, кримінальні покарання.
56. Адміністративні еколого-правові порушення, адміністративні стягнення та порядок їх накладення.
57. Еколого-дисциплінарні проступки та види дисциплінарних стягнень.
58. Порядок накладення дисциплінарних стягнень за еколого-правові дисциплінарні делікти.
59. Цивільно-правова відповідальність за еколого-майнові делікти.
60. Функції юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.
61. Фактичні підстави юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.
62. Юридичні підстави юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.
63. Шкода від екологічних правопорушень.

Модуль 2 (18 годин). Спеціальна частина екологічного права

Правові засади екологічної безпеки.

Ядерне право. Законодавство про відходи. Правова охорона навколишнього природного середовища населених пунктів. Загальна характеристика законодавства про охорону довкілля в населених пунктах. Правова охорона середовища при плануванні, проектуванні, розвитку і розміщенні міських об'єктів. Правова охорона навколишнього природного середовища в промисловості, енергетиці, на транспорті. Загальна характеристика. Екологізація матеріального виробництва. Правове забезпечення екологічної експертизи та екологічної безпеки.

Правова охорона навколишнього середовища у сільському господарстві. Якість та безпека харчових продуктів та продовольчої сировини. Законодавство про захист прав споживачів. Законодавство про охорону здоров'я та забезпечення санітарно-епідемічного благополуччя населення.

Організаційно-правові форми забезпечення екологічної безпеки.

Нормативно-правова база моніторингу довкілля.

Право природокористування. Земельне право. Гірниче право. Водне право. Лісове право. Фауністичне право. Повітряне (атмосферне, повітряно-охоронне) право.

Нормативно-правові основи охорони та захисту довкілля.

Природно-заповідне право.

Правовий режим курортів, туризму та рекреації.

Поняття, склад і юридична природа рекреаційних зон.

Правовий режим континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони.

Поняття, склад і юридична природа континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони.

2.1.2. Нормативні навчальні елементи з модуля 2

64. Права громадян України у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру.
65. Юридичні підстави та наслідки визначення рівня надзвичайної ситуації.
66. Обов'язки громадян у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру.
67. Повноваження Кабінету Міністрів України (КМУ), міністерств, інших центральних органів виконавчої влади щодо забезпечення захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання.
68. Обов'язки фізичних та юридичних осіб щодо забезпечення захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання під час здійснення практичної діяльності.
69. Обов'язки фізичних та юридичних осіб щодо захисту людини у випадках радіаційних аварій.
70. Законодавство у сфері діяльності, пов'язаної з об'єктами підвищеної небезпеки.
71. Повноваження КМУ та спеціально вповноважених центральних органів виконавчої влади у сфері об'єктів підвищеної небезпеки.
72. Порядок будівництва та реконструкції об'єктів підвищеної небезпеки.
73. Порядок надання дозволу на експлуатацію об'єктів підвищеної небезпеки.
74. Підстави для оголошення окремої місцевості зоною надзвичайної екологічної ситуації (НЕС), її правовий режим.
75. Відповідальність за порушення правового режиму в зоні НЕС.
76. Право власності на природні ресурси.
77. Форми власності на природні ресурси.
78. Порядок та режим спеціального природокористування.
79. Земельне право.
80. Об'єкти земельних відносин.
81. Правовий режим земельних ділянок різних категорій.
82. Особливості правового режиму прибережних захисних смуг.
83. Право земельного сервітуту.
84. Зміст добросусідства, незручності у використанні земельних ділянок.
85. Право оренди земельних ділянок.
86. Водне право.
87. Права та обов'язки водокористувачів.
88. Лісове (флористичне) право.
89. Загальне та спеціальне використання лісових ресурсів.
90. Тимчасове користування землями лісового фонду.
91. Фауністичне право.
92. Використання тваринного світу.
93. Гірниче право.
94. Ліцензування діяльності щодо користування надрами.
95. Правовий режим курортних, лікувально-оздоровчих зон та курортів.

2.2. Семінари, контроль-колоквиуми та інша діяльність за науковим спрямуванням (9 годин)

Робота студентів під час семінарів та дискусій спрямовується на критичне осмислення та обговорення ефективності розподілу повноважень між органами державної влади у сфері охорони навколишнього природного середовища та

використання природних ресурсів, шляхів розвитку екологічного права України, доступності екологічної інформації, ефективності інституту юридичної відповідальності за екологічні правопорушення та ефективності дозвільного механізму в природокористуванні.

Під час колоквиумів відбувається активізація та закріплення 16 нормативних навчальних елементів.

2.3. Наукова аудиторна та позааудиторна складова дисципліни (18 годин)

Головними завданнями цієї частини поряд з іншим є також формування здатностей до пошуку належних джерел екологічного права стосовно вибірових питань, критичного їх осмислення та тлумачення, обґрунтування або заперечення доцільності та ефективності конкретних еколого-правових норм, правових інститутів тощо, пошуку шляхів та перепон до реалізації конкретних еколого-правових норм та шляхів покращення екологічного законодавства.

У науковій частині використовуються ті самі навчальні елементи, що і в навчальній, однак передбачається, що дані навчальні елементи переходять з ознайомчо-орієнтовного та понятійно-аналітичного рівнів сформованості знань до продуктивно-синтетичного. Окрім того, при розгляді вибіркової частини курсу та при підготовці до дискусій студентами опановується до 32 додаткових навчальних елементів.

У науковій частині головна увага приділяється першому модулю курсу, оскільки другий охоплює питання, які мають розглядатись у комплексі з практичними та теоретичними аспектами у відповідних курсах, що відображено в структурно-логічній схемі курсу.

3. КВАЛІФІКАЦІЙНІ ВИМОГИ ДО ЗНАТЬ ТА ВМІНЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-ЕКОЛОГІВ

3.1. Знання з навчальної дисципліни, що формуються в процесі навчальної та наукової діяльності

Студент повинен знати:

З модуля 1

- 3.1.1. Визначення головних понять курсу екологічного права та структуру екологічного права.
- 3.1.2. Класифікацію еколого-правових відносин, еколого-правових норм, джерел екологічного права, право-застосовних актів у галузі використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища.
- 3.1.3. Права та обов'язки суб'єктів еколого-правових відносин.
- 3.1.4. Порядок отримання та надання екологічної інформації.
- 3.1.5. Принципи, завдання та особливості державних статистичних спостережень у галузі екології.
- 3.1.6. Склад основних екологічних правопорушень.

З модуля 2

- 3.1.7. Порядок здійснення дозвільної діяльності в галузі використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки.
- 3.1.8. Особливості право-застосовної діяльності в галузі використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища.
- 3.1.9. Правовий режим особливих об'єктів та діяльності, пов'язаної з використанням природних ресурсів та охороною навколишнього природного середовища.
- 3.1.10. Правові механізми регулювання діяльності в галузі використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища.

3.2. Уміння з навчальної дисципліни, що формуються в процесі навчальної та наукової діяльності

Студент повинен вміти:

З модуля 1

- 3.2.1. Встановлювати послідовність дій у процесі застосування еколого-правових норм.
- 3.2.2. Знаходити поточну редакцію офіційного тексту належних нормативно-правових актів в екологічній сфері.
- 3.2.3. Відповідно до процесуальних норм реалізовувати право на доступ до екологічної інформації.
- 3.2.4. Використовувати форми державної статистичної звітності в сфері використання та охорони природних ресурсів.
- 3.2.5. Розрізняти форми юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.
- 3.2.6. Складати протокол про екологічне адміністративне правопорушення та виносити постанову по екологічному адміністративному правопорушенню.

З модуля 2

- 3.2.7. Здійснювати процедури, пов'язані з наданням дозволів для здійснення дозвільної діяльності в сфері використання природних ресурсів та забруднення навколишнього природного середовища.
- 3.2.8. Розраховувати, виходячи з нормативно-правових актів, розміри збитків, зборів, спеціальних плат у галузі використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища.

4. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА**Основна:**

1. Нормативно-правові акти в поточних редакціях за переліком робочої програми.
2. Андрейцев В. І. Екологічне право: курс лекцій: Навч. посібник для юрид. фак. вузів. – К.: Вентурі, 1996. – 208 с.
3. Баб'як О. С., Біленчук П. Д., Чирва Ю. О. Екологічне право України: Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2000. – 216 с.
4. Гавриш С. Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні. Проблеми теорії, застосування і розвитку кримінального законодавства. – К.: Інститут законодавства ВРУ, 2002. – 636 с.
5. Дмитренко І. А. Екологічне право України: Підручник. – 2-е вид., переробл. та допов. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 352 с.
6. Екологічне право: Особлива частина: Підручник для студ. юрид. вузів і фак.: повний акад. курс / За ред. В. І. Андрейцева. – К.: Істина, 2001. – 544 с.
7. Екологічне право України (Загальна частина): Навч. посібник / В. К. Попов, М. В. Шульга, С. В. Разметаєв та ін. – Х.: Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, 1995. – 176 с.
8. Екологічне право України: Підручник для студентів юрид. Вищ. Навч. Закладів. / В. К. Попов, А. П. Гетьман, С. В. Разметаєв та ін. – Х.: Право, 2001. – 480 с.

Додаткова:

1. Екологічне законодавство України. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2002. – 928 с.
2. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія права. – К.: Кондор, 2002, – 353 с.
3. Керецман В. Ю., Семерик О. С. Правознавство. Навчальний посібник. – К.: Атака, 2002. – 400 с.

Розробники програми: проф. Попов В. К.
(Національна юридична академія імені Ярослава Мудрого)
доц. Максименко Н. В.,
ст. викл. Леонов А. Ю.,
(Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна),